
60 GODINA HRVATSKOG MUZEJA POŠTE I TELEKOMUNIKACIJA (PTT/HPT/HT MUZEJA U ZAGREBU)

DUNJA MAJNARIĆ RADOŠEVIĆ □ Zagreb

IM 44 (1-4) 2013.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

Prvi poštanski muzej u svijetu osnovan je 24. kolovoza. 1872. godine u Berlinu, a slijede ga oni u Petersburgu, Beču i Lisabonu te još nekoliko takvih muzeja u 19. stoljeću. Tijekom 20. st. diljem svijeta osnivaju se

brojni muzeji filatelije, pošte i telekomunikacija.

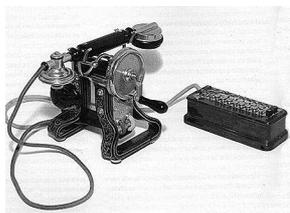
Polazište za osnivanje tih muzeja najčešće su bile početne manje zbirke, u većini primjera poštanskih maraka (darovi privatnih osoba ili čuvana izdanja u direk-

sl.1. Pogled na zgradu u kojoj se u jednom dijelu nalazi HT muzej.

sl.2. Pogled na dio stalnog postava HT muzeja.

sl.3. Pogled na zgradu muzeja u Noći muzeja 2007.

sl.4. Noć muzeja 2009.

sl.5. Izložba "Telefoni kroz vrijeme" na kojoj su predstavljeni telefonski aparati iz razdoblja od 90-ih godina 19. stoljeća do 60-ih godina 20. stoljeća.

sl.6. Telefon Decker Homolka Ericsson.

sl.7. Stolni induktorski telefonski aparat Rade Končar

ciji pošta) ili tehnička dostignuća na području telegrafije i telefonije prikazana na velikim industrijskim izložbama, nakon kojih su sačuvani primjerci preneseni u muzeje. Ovisno o građi koju su skupljali, muzejima se dodjeljivao naziv, pa su tako nastali: Filatelistički muzej, Poštanski muzej, Poštansko-telegrafski muzej, Muzej pošta i telegrafa, PTT muzej, Muzej pošta i telekomunikacija ili Muzej komunikacija.

Ove (2013.) godine navršilo se 60 godina otkako su zagrebačke novine obavijestile javnost da je počeo raditi PTT muzej kao šesnaesta muzejska ustanova u gradu Zagrebu (*Borba*, 12. studenoga 1953.).

U povodu 50. obljetnice PTT muzeja u Zagrebu o njemu je opširno pisala njegova tadašnja voditeljica prof. Kata Šutalo u prigodnoj spomenici *50 godina Muzeja pošte i telekomunikacija u Zagrebu 1953. - 2003*. Informativni tekst *Povijesni prilozi osnivanju PTT muzeja u Zagrebu* iste autorice objavljen je i u časopisu *Informatica Museologica* 34 (1-2) 2003. Iz teksta saznajemo da je zaključkom Upravnog odbora Direkcije PTT Zagreb od 9. travnja 1953. odlučeno da se osnuje PTT muzej te da se zaposli dr. Vuk Simić-Vakanović (tada renomirani filatelista) kao honorarni službenik kustos poštanskog muzeja, s tim da radi puno radno vrijeme u jednom prostoru PTT direkcije u Jurišićevoj 13. U novinskom članku (*Borba*, 12. listopada 1953.) koji govori o početku rada PTT muzeja dr. Simić spominje dr. Velimira Sokola, načelnika Direkcije, kao neposrednog pokretača osnivanja Muzeja.

Građa

Dr. Simić, kao i kasnije zaposleni djelatnici PTT/HPT/HT muzeja, prikupili su i obradili brojne vrlo vrijedne materijale koji se čuvaju u muzejskim zbirkama.

Danas su to:

□ u Poštanskom odjelu: Poštanska zbirka.

□ u Telekomunikacijskom odjelu: Opća telekomunikacijska zbirka; Zbirka nepokretne telefonije; Zbirka pokretne telefonije; Zbirka telefonskih imenika; Zbirka telefonskih kartica; Zbirka telegrafije; Zbirka Zlatka Ivkovića - pohrana.

□ u Filatelističkom odjelu: Opća poštansko-filatelistička zbirka; Zbirka hrvatske filatelije: razdoblje SHS i NDH; Zbirka hrvatske filatelije: Republika Hrvatska; Zbirka inozemnih poštanskih maraka; Zbirka originalnih likovnih rješenja za poštanske marke RH; Zbirka prigodnih filatelističkih žigova

Osim toga, danas Muzej ima i manje zbirke kao što su Galerijska zbirka, Kartografska zbirka i Zbirka fotografija.

U velikom muzejskom arhivu čuvaju se dokumenti vezani za povijest PTT službe i dokumenti vezani za rad PTT/HPT/HT muzeja. Od početka djelovanja Muzeja vodila se hemeroteka s izrescima iz dnevnog tiska s temom muzeja, arhiva, knjižnica i poštanske djelatnosti.

Knjižnica sadržava brojna djela iz povijesti poštanskoga i telekomunikacijskog prometa te monografije s PTT temama, stručnu - tehničku, muzeološku i filatelističku

literaturu, publikacije o radu PT organizacija, kao i one vezane za filateliju. Tu su i vrijedne enciklopedije, leksikoni i druge knjige s područja opće kulture. Zanimljivi su i vrlo traženi brojni telefonski imenici.

Djelatnici i izložbe

Tijekom 60 godina u Muzeju je bila zaposlena po jedna, dvije do najviše sedam osoba. U početku rada Muzeja radna su mjesta bila sistematizirana prema Pravilniku o sistematizaciji radnih mjesta PTT struke, a od 1999. prema Zakonu o muzejima Republike Hrvatske.

U Muzeju je radio mali broj stručnjaka, pa su svi bili upućeni u većinu poslova i zbirki. Budući da se s osamostaljenjem Hrvatske naglo povećao opseg rada u Filatelističkom odjelu (preuzimanje materijala Poštanskih maraka Republike Hrvatske i čuvanje razmjennom dobivenih poštanskih maraka svih država članica Svjetskoga poštanskog saveza), prvi je put 1994. zaposlena stručna osoba za rad s isključivo filatelističkim zbirkama. Nade da će se povećati broj zaposlenih stručnjaka u Muzeju i da će se za svaki odjel brinuti barem po jedan kustos potpuno su se izjalovile, tako da danas u Muzeju rade samo kustos, tj. jedna stručna stalno zaposlena osoba i, kao pomoć, jedna stručna osoba zaposlena na određeno vrijeme.

Obrađujući i prezentirajući materijale zbirki Hrvatskog muzeja pošte i telekomunikacija, njegovi su djelatnici tijekom vremena postavili brojne izložbe u malom prostoru Muzeja i u dvije velike šalterske dvorane Glavne pošte u Jurišićevoj 13. Vrlo su često postavljane i putujuće izložbe u galerijama i muzejskim prostorima te u šalterskim dvoranama pošta diljem Hrvatske. S obzirom na uobičajenu frekventnost stranaka u poštanskim šalterskim dvoranama, ondje postavljene izložbe bile su izuzetno dobro posjećene.

Istražene i na izložbama obrađene teme opisane su u depljanima, tekstovima u PTT listovima, periodici i posebnim izdanjima PTT zbornika. Od 1997. uobičajila se praksa da veća izložba bude praćena katalogom, čiji su opseg, kvaliteta tiska i dizajn ovisili o trenutačnoj financijskoj mogućnosti Muzeja.

sl.8.-15. Marke iz zbirki filatelije HT muzeja.

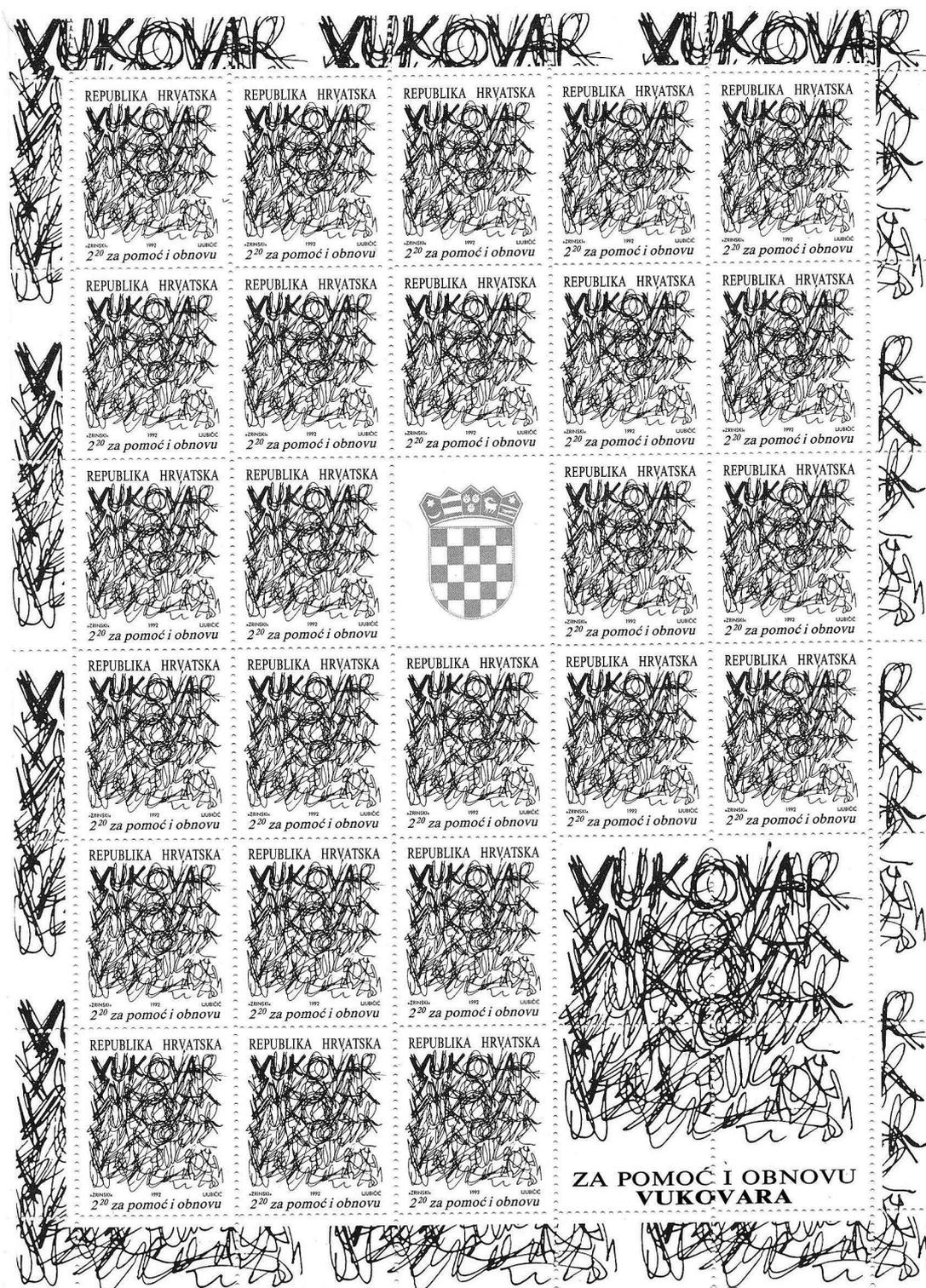
O prostoru

Muzej je od 1953. godine smješten u prizemlju jugoistočnih prostorija Palače pošte u Jurišićevoj ulici. U početku je to bio spremišni prostor za prikupljene predmete i ured kustosa. Uz proslavu Dana PTT radnika 1978. godine dio građe PTT muzeja izložen je u dijelu muzejskog prostora kao postav s konciznim pregledom povijesti PTT-a u Hrvatskoj. Taj stalni postav bio je dostupan samo najavljenim posjetiteljima, uglavnom učenicima PTT škola i studentima Fakulteta prometa. S manjim promjenama postav se održao sve do 1997. godine, kada je osuvremenjen te je HPT muzej u novouređenom, istom izložbenom prostoru, s određenim vremenom posjeta, napokon svoja vrata otvorio javnosti.

Nakon što su pojedine PTT službe iseljene iz prostora uz Muzej, od 1993. do 2013. Muzej se proširuje na nekoliko pokrajnjih prostorija kojima se koristi kao depoima i uredima.

Preseljenjem dijela arhiva i velikih PTT predmeta (centrale i sl.) iz prepunoga muzejskog depoa u podrumu Jurišićeve ulice u HPT-ove spremišne prostore u Maksimirskoj i Folnegovićevoj ulici 1994. godine, HPT muzej se prvi put jednim svojim dijelom smješta i izvan zgrade Palače pošte. Ti su predmeti zbog neadekvatnoga ili neprikladnoga smještaja seljeni još nekoliko puta, no problem skućenoga muzejskog prostora, kako izložbenoga i uredskoga, tako i spremišnoga, do danas nije riješen.

Izgrađena u vrijeme Austrougarskog Carstva, 1904. godine, Palača pošte u Zagrebu svjedočila je ujedno i o višestrukoj važnosti Zagreba za taj dio Europe. Primjeri Rusije i Njemačke pokazuju da su, nakon što su suvremeni zahtjevi prometa u pošti i telekomunikacijama prerasli prostore takvih palača pošta, u tim velikim zdanjima, npr. u Petersburgu i Berlinu, smješteni reprezentativni muzeji komunikacija. Zemlje koje su svjesne važnosti povijesti i tradicije kao osnove vlastitoga postojanja i kao razložne podloge na kojoj se gradi budućnost imaju potrebu graditi muzeje i slične ustanove preko kojih tu poruku čine bliskom i široj javnosti. No Hrvatska

je pošta u dio prizemlja zagrebačke stilske Palače pošte početkom 2014. godine smjestila modernu bogatu trgovinu mješovite robe *Interspar* pa je tako, čak istisnuvši HT muzej iz nekih prostora kojima se koristio, u punom sjaju predstavila simboliku konzumentskog 21. stoljeću.

Status

Muzej što ga je osnovala Direkcija PTT Zagreb od 1953. godine nalazio se unutar PTT organizacije. Njegovo uspješno početno djelovanje izazvalo je reakcije u Glavnoj poštanskoj upravi Zajednice jugoslovenskih PTT preduzeća u smislu iskazivanja nakane da se osnuje jedinstveni središnji PTT muzej u Beogradu. S tim je

ciljem osnovano i Povjerenstvo za organizaciju zajedničkog PTT muzeja za tadašnju državu. Iz PTT direkcije Zagreb u radu Povjerenstva sudjelovao je dr. Velimir Sokol. On je prihvatio ideju o zajedničkom PTT muzeju, ali je uz brojne jake i logične argumente smatrao da taj muzej treba biti u već postojećem muzeju u Zagrebu, koji bi time potpao pod Glavnu direkciju PTT-a. Naravno, glas dr. Sokola prevladan je političkim argumentima i zajednički Jugoslavenski PTT muzej počeo je raditi u Beogradu 1958. godine sa svim povlasticama središnjega državnog PTT muzeja. U to je vrijeme zagrebački PTT muzej, iako je beogradskome muzeju poslao na posudbu više desetaka vrijednih muzejskih predmeta, okarakteriziran kao *zatvorena muzejska zbirka* s upitnim daljnjim djelovanjem.

Uspokos *političkim vjetrovima*, u zagrebačkom su se PTT muzeju zaposlenici i dalje bavili pravim muzejskim poslovima. Na traženje PTT muzeja iz Zagreba, Muzejski savjet Hrvatske pri Republičkom komitetu za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu poslao je u Muzej svoje stručno povjerenstvo. Nakon izvješća tog povjerenstva Republički komitet za kulturu izdao je 23. prosinca 1988. i službeno rješenje da PTT muzej u Zagrebu ima status muzejske ustanove.

Kada je 1991. proglašena suverena i samostalna država - Republika Hrvatska, poštanski i telekomunikacijski promet organizirani su u jedinstvenome javnom poduzeću HPT - hrvatska pošta i telekomunikacije, u sklopu kojega se nalazio i Muzej, sada pod nazivom HPT muzej. Razdvajanjem tog poduzeća na Hrvatsku poštu d.d. i Hrvatske telekomunikacije d.d. 1999. godine Muzej je dodijeljen Hrvatskim telekomunikacijama i otada nosi naziv HT d.d. - Muzej. Iz ta dva posljednja naziva može se iščitati pripadnost te ustanove, a o sadržaju - fundusu Muzeja, može se samo pretpostavljati (!).

Od osnutka PTT muzeja njegov je zadatak bio proučavanje povijesti i stanja poštanske i telekomunikacijske djelatnosti, osobito na području Hrvatske. U današnje vrijeme, kada u Hrvatskoj djeluje 14 telekomunikacijskih operatera, normalno je da HT muzej, koji djeluje unutar Hrvatskih telekomunikacija, prikuplja, obrađuje i prezentira samo materijale i dokumente velike tvrtke u čijem je vlasništvu.

Naravno, nije primjereno tržišnim zakonima da HT muzej obrađuje djelatnost velikog broja konkurentskih firmi! Hoće li tako povijest telekomunikacija u Hrvatskoj danas ostati jednostrano obrađena?

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske država je svoj novi status potvrdila i izdavanjem vlastitih poštanskih maraka. Donošenjem nekoliko pravilnika koji se odnose na hrvatske poštanske marke, Hrvatska je pošta izričito naglasila da se primjerci svih materijala nastalih pri tiskanju hrvatskih poštanskih maraka (od originalnoga likovnog rješenja do poštanskoga/šalterskog arka i promidžbenih listića) trebaju predati HPT muzeju.

Nakon što je Hrvatska postala članicom Ujedinjenih naroda, postala je i članicom Svjetskoga poštanskog saveza i time se uključila u već postojeći sustav razmjene svih poštanskih maraka sa svim članicama tog Saveza. Tu razmjenu operativno obavlja Hrvatska pošta, koja tako dobivene poštanske marke predaje na čuvanje HPT muzeju.

Tako je i bilo do razdvajanja Hrvatske pošte od Hrvatskih telekomunikacija 1999. godine. Od tada se u Muzej i dalje redovito šalju inozemne poštanske marke, a od hrvatskih poštanskih maraka u Muzej stižu samo poštanski arci maraka i tiskane popratne filatelističke vrednote (FDC i promidžbeni listić), baš kao i na šaltere svih pošta u Hrvatskoj. Svi ostali brojni, unikatni i izuzetno vrijedni materijali nastali pri tiskanju poštanske marke (npr. originalna likovna rješenja, filmovi, male i velike montaže, veliki tiskarski arci itd.), čuvaju se, navodno, u tiskari (!).

No logičnim se čini i neslužbeno dobiveno obrazloženje Hrvatske pošte kojoj nije prihvatljivo da se hrvatske vrednote dobivene pri tiskanju poštanskih maraka čuvaju u Muzeju koji je u vlasništvu inozemne tvrtke.¹ Hoće li u spremištima tiskara navedeni vrijedni i izuzetno skupi materijali zaista ostati kvalitetno sačuvani?

Perspektiva

U središtu velike ekonomske krize našlo se i logično pitanje statusa dijelova HT-a koji ne pripadaju osnovnoj djelatnosti. To je, naravno, i Muzej. Nasuprot nekim zamislima o drastičnim potezima ili prepuštanju Muzeja kontinuiranom vegetiranju, realno razumijevanje važnosti povijesti i razvoja komunikacija trebalo bi dovesti

do zdravih i svrhovitih rješenja za Muzej. Pritom se kao najprirodniji nameće prijedlog da Ured za kulturu grada Zagreba ili Ministarstvo kulture Republike Hrvatske preuzmu brigu o Muzeju pošte i telekomunikacija koji bi tako, tretiran kao i druge muzejske ustanove u zemlji, mogao u potpunosti ostvarivati svoje poslanje.

Nadamo se dobrom rješenju jer je tijekom 60 godina ova ustanova, zahvaljujući radu njezinih vrijednih zaposlenika i pomoći brojnih PTT radnika koji su bili svjesni važnosti čuvanja memorije svog posla, već nekoliko puta prebrodila egzistencijalne prepreke, a bogatstvo njezina raznolikog fundusa samo sinergijski može uspješno prezentirati integritet i identitet prometa i povijesno iznimno važnih komunikacija na području Hrvatske.

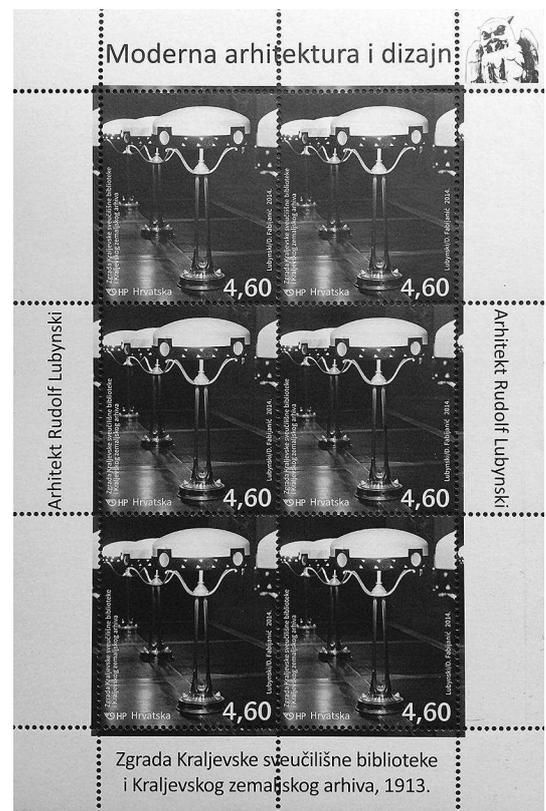
Što bismo željeli

U trendu svjetskih muzejskih tokova, organizacijski bi bilo poželjno osamostaljenje Muzeja u sklopu zaklade darežljivih participanata (npr. Ministarstva kulture RH, HT-a d.d., HP-a d.d., HRT-a i sl.). Zamišljamo prostranu građevinu u gradu s odgovarajućim parkiralištem, okruženu zelenilom... Svaku zbirku obrađivao bi po jedan kustos, a veće zbirke još i jedna pomoćna osoba.

Postojeće bi se zbirke darovima i otkupima bez problema povećavale, spašavajući od sve bržeg nestajanja sve vrijedne dokumente prošlog vremena (pa i one od danas, od maloprije). S obzirom na realnost, potrebno bi bilo osnovati i zbirke ostalih telekomunikacija kao što su radio i televizija (čija je djelatnost do 1947. g. bila u sklopu PTT-a), a čiji se predmeti već pomalo prikupljaju, zatim Zbirka informatike itd.

U želji da javnosti prenesemo značajne vrijednosti skupljenih predmeta i dokumenata, bilo bi ih potrebno stručno obraditi i prezentirati. Možda u jednome novom muzeju, recimo u Hrvatskome muzeju komunikacija.

Primljeno: 30. svibnja 2014.

SIXTY YEARS OF THE CROATIAN MUSEUM OF POSTS AND TELECOMMUNICATIONS (PTT/HPT/HT MUSEUM IN ZAGREB)

In 2013, sixty years had passed since the Zagreb papers informed the public that the PTT Museum had started working, the sixteenth museum in the city of Zagreb (*Borba*, November 12, 1953). Since its foundation in 1953, the Museum has been located in the first post and telegraph palace in Croatia (built in 1904). It keeps numerous items from the history of posts, telecommunications and philately and is the only museum of its kind in Croatia. It was opened to the public in 1997. The objects exhibited in the permanent display of the Museum briefly indicate the history of the long-distance transmission of news in Croatia, ever since the Roman period.

From the foundation of the PTT Museum, its task was to study the history and state of affairs of the postal and telecommunications activity, particularly in Croatia. Today, when there are 14 telecoms operators in Croatia, it is normal that the HT Museum, which works within Croatian Telecom, should collect, process and present only the materials and documents of the corporation that owns it. It is hardly commensurable with laws of the market that the HT Museum should study the work of the large number of competitive firms. Will the history of telecommunications in Croatia today continued to be studied one-sidedly?